

már nem a Provincetown Players-ről, már nem terveket szőtt valamely antik színházról, már nem rimes prózát írt s valami jó haditudósító riportjait, akit valami blöd mesével kiküldtek —
ez már nem tréfa volt,
ez komoly volt!

Delegátus,
vissza Amerikába, ítélet, Wilson, aki megtöltötte a börtönöket,
hamis utlevelek, beszédek, titkos dokumentumok, orvos a Vörös
Keresztnél,

menekült egy szénszállító hajón, a Missisipin lefelé.
börtön Finnországban, minden papírját ellopják, már semmi
kilátás az írásra, már semmi kilátás az életre, már semmiféle be-
szélgetés a kandalló előtt, a takaros kollégiumi ifjakkal —
a Harvard Clubban mindent elintellektualizálnak, hogy a vilá-
got elaltassák Pierpont Morgan miatt —
a világban már nincs tréfa
csak gépfegyvertűz és halál.
mérgező gáz, éhség, tetvek, poloskák, kolera, tifusz,
már nincs a sebekre pólya, nincs chloroform, nincs aether,
ezek halnak meg gennyben és vérben, elüszkösödött sebegekben, csont-
szűben, nincs Vörös Kereszt, csak sárga keresztos gránátok és min-
denütt kémek,
tankok az isten ellen!

A Smolny ablakai izzanak mint a folyékony acél,
a Smolnyban nem alszanak többé,
Smolny, a gigantikus üzem, huszonnégy órát dolgozik,
Smolny, az óriási száj, embereket nyel be, nemzeteket,
reményeket, ösztönzéseket, félelmet —
nyersanyagot
az új élet
cölöpei számára.

Egy férfinak sok mindent kell az életben szeretnie,
Reed Nyugati volt s a szavai helyt álltak azért, amit jelen-
tettek.

Reed mindent az olvasztótégelybe dobott,
munka és szeretet —
munka és szeretet
forrasztják össze az új életet.

Írt, vállalt megbízatásokat, mindenütt kémek vették körül;
dolgozott,

még elesett.
Tífuszt kapott és meghalt Moszkvában.
Egyedül.
A Legnagyobb Téren égették el.

MOHOLY NAGY LÁSZLÓ NYILT LEVELE A NEMZETKÖZI OK-
TATÓFILM KIÁLLÍTÁS ZSURIJÉHEZ, Rómába. A nyílt levél,
mely a filmiparhoz és mindazokhoz szól, akiknek érdeke a jó film fejlő-
dése, napjaink elsőrendű dokumentumai közé tartozik, még ha ért-
hető okokból csak a művészet, illetve az üzlet vonaláról is argumen-
tál. A nyílt levelet, amit Moholy Nagy László készséggel bocsájtott
rendelkezésünkre, alább teljes terjedelmében közöljük:

„A tárgyilagos szemlélet aggodalommal állapítja meg, hogy a világ filmtermelése évről-évre silányabb. A mai csúcstermelés alig elégíti ki a vidéket, ahol pedig minden mértékegység és tapasztalat nélkül még egyelőre örülnek a mozgó képeknek. Optikai és szellemi kultúrával rendelkező ember számára a mai film élvezhetetlen.

Ez a kritika nem csak a filmalkotás művészi oldalára érvényes, az egész filmpar veszedelemben van. Ezt igazolja a növekvő használat nélkülség, a kétségbeesett kísérletek, a periférikus elemek túlsúlyba kerülése, a szigorúan filmmellenes eszközök alkalmazása, a monstre-dekorációk, a sztárok halmozása, a tömegtelen pénzt benyelő, filmmellenes sujték fölvasárlása, amelyek sohasem amortizálhatók: a film szűlőrd biztonságával a szerencselovagok kezébe csuszik vissza, ahonnan a kezdet után, amikor csupasz spekulációs objektumnak tekintették, végre kikerült.

Minden rossz oka a kísérletező filmalkotó, a szabad, független filmproducens kikapcsolása.

Tegnap még csapatostul voltak jelen valamennyi ország avantgardistái, — ma az egész terület sívár, mindent leborotváltak. Művészet azonban csak művészek által fejleszthető tovább s a művészet az alkalmazandó eszközök szuverén kezelését követeli. Minden műalkotás egyedül a művész felelőssége és uralkodó alapképzete révén nyeri veretét. Így van ez az építőművészetnél, a festészetnél, a szobrászatnál, a színháznál. A filmnél is így van. Másképp nem is lehet.

A film sajtósságából nő a kísérlet nehézsége, a jó filmalkotások éltető talaja, mert a filmhez termelési- és értékesítési-apparátus tartozik, amelynek a szervezete a kéziratától az előadáson, a kamerán, a hangon, rendezésen és vágáson keresztül a sajtó propagandáig, a kölcsönzésig és a színházparkig nyul. Az egykori vurstli mutatványból csak így lehetett világot átfogó üzlet.

Ennek az óriási apparátusnak gazdasági szövevényében a művészt oly' mellékesen kezelik, oly' kizárólag a kereskedelmi szempontokból itélik meg, hogy a filmművész jelentősége teljesen kiküszöbölődött. Szinte azt lehet mondani: a rendező büntetés terhe mellett kényyszerül a filmművészetről lemondani. Számos rendező sorsa igazolja ezt. Az uralkodó termelési rendszerbe való besorozás folytán még a legjobb avantgardisták is, minden filmreklámozó fájdalmas csalódására, átlagrendezőkké degradálódtak. Az ipar számára a független termelők kényelmetlené váltak. Az avantgarde létezése megsemmisítő kritikát jelentett a hivatalos termeléssel szemben. A kis művek vitalitása, a filmművészetben való hit nem hozott ugyan hegyeket mozgásba, az ipar számára azonban csattanó pofonokat jelentett. Az ipart ez ellentámadásra készítette anélkül, hogy az avantgardista törekvések egészséges elemeit s a művészi színvonal emelésének a kényszerét megértették volna. Elhatározó erővel irtott ki az ipar mindent, ami az avantgardizmusra emlékeztetett. Az egészet betetőzte azután a hangosfilmtermelés szorosra fogott patent- és engedély-építménye s ezzel a „filmművészet“ végleges üzleti monopolizálása.

Az út a mechanizált üzlet számára ismét felszabadult. Az ipar győzött az egész vonalon.

Mindenki segítette: a törvényhozás, a kontingentálási rendszabályok és külföld-paragrafusok, a cenzura, a kölcsönzés, a színház-tulajdonosok és a rövidlátó kritikusok. Ám a győzelem az ipar számára sokba került. A művészetet az üzlet miatt kellett agyonverni, a bumeráng azonban visszarepült és agyonütötte az üzletet. Az unalmas filmeket nem nézik meg az emberek, ellenére a filmhatalmassá-

gok forgalmi számításainak, akik elméletileg állapították meg, hogy ennyi és ennyi cent, penny, pfennig vagy sous átlag mozhelyár mellett minden felnőttenként kétszer meg a moziba.

A művész feje most, azok után a rugások után, amiket kapott, az üzletért is fájjon? Ismét igazolja magát s a kezéből kiütött szellemi fegyvereiért gazdasági érvekkel kolduljon?

Jól van! Megtesszük.

Most mi állítjuk fel a jövedelmezőségi számítást:

A film kulturája a néző kulturájával nőtt. A történelemben egyetlen hasonló folyamat sem állapítható meg az egyetemes, minden népet és földrészt magában foglaló kontrollt illetőleg valamely műfaj és annak fejlődésével kapcsolatban, mint a film esetében. Minden ember életében a számszerűleg nagy mozilátogatás miatt a legprimitívebb mozilátogató is képes a film felett kritikát gyakorolni, s a teremtői elemek minden ellanyhulását regisztrálni.

Mely irányból jöjjön azonban a teljesítmény, ha a művészt a teremtői folyamatból kikapcsolták?

Az avantgarde így nemesak művészi, hanem egyidejűleg gazdasági szükségesség.

Minden, az avantgardistákat akadályozó korlátnak le kell hullania.

A független filmművészt minden privát ipari és hatósági támogatásban részesíteni kell.

Gyakorlatilag 1. az állam a) szüntesse be a cenzurát; b) alkotásai számára biztosítson adómentességet és c) teremtse ösztöndíjakat. 2. Az ipar részéről rendelkezésére bocsájtandó: a) műterem, b) hang, c) anyag és d) a kölesönzők és színházak kötelező előadásai. 3. A művészi filmre való nevelés jóval a gyakorlati munka előtt vegye kezdetét. A kiöregedett művésziskolák tanterve revideálandó a) világosítási stúdiók berendezésével (műfény), b) fotó- és film-atelierek (kameratechnika) és c) dramaturgiai osztályok fölállításával.

Ezeknek a követeléseknek a megfogalmazása és az értük való harc ma keserűen szükséges, mert nemzedékünk a megelőző évszázad grandiózus technikai örökségét ma kezdi gyáván és talentum nélkül alkalmazni. Remélhetőleg ez a megállapítás legalább pár embert azokra a szellemi feladatokra emlékeztet, amelyeknek a megoldását a gondolkodó ember lelkiismerete teszi kötelezővé.

A DEMOKRÁCIA KRIZISE az a központi kérdés ma, amely körül még a polgári ideológusok is napjaink történeti-politikai kérdéseit koncentrálják. Azok a polgári szociológusok, akik ellentétben a szociáldemokratákkal, elég objektívek ahhoz, hogy napjaink politikai és gazdasági kérdéseire az érintkezési távolságon belül nyuljanak, kivétel nélkül megegyeznek abban, hogy a tőkés rend értékeinek alappillérei veszedelemben forognak. Ez a vezető tétele pl. az angol Harold J. Laski Democracy in Crisis (Allen u. Unwinn London 1933) című könyvének is, mely a kapitalista demokrácia periódusára eső parlamentáris kormányformák értékével és jelentőségével foglalkozik. A könyv problémakörét az angol és amerikai demokrácia fejlődésének vizsgálata mentén göngyölti fel. Laski beismeri, hogy a nagy társadalmi nehézségeket mindinkább erőszakkal oldják meg. A parlament, ellentétben a „Victorian” periódussal, már nem képes a konfliktusok belátással való megoldására. Valamikor pl. Angliában még olyan erős volt a kapitalizmus, hogy megtűrhetette a száműzött forradalmárok szervezeteit az országban, mivel ezek a rendszer alap-